

■ Stárnoucím a ubývajícím Čechům na penze vydělají cizinci a roboti

00:45 | 14.03.24 [Originál](#) [Stáhnout](#)

Internet • Zdroj: HospodářskéNoviny.cz - lhned.cz - Archiv Premium • Autor: Josef Pravec • **Supertéma:** Okamžité reporty • **Téma:** Prezident APSS
Sentiment: Pozitivní | Neutrální | Negativní

Daleko není doba, kdy v Česku bude k vidění více invalidních vozíků než kočárků. Loni se narodilo kolem 90 tisíc dětí – o pětinu méně, než byl průměr předchozích let – a v blízké budoucnosti se čeká pokles k 85 tisícům. Počet zemřelých je vyšší, přesto zatím nevymíráme, pokles populace podle prognózy Českého statistického úřadu přijde už po roce 2030. Chybějící novorozence zatím nahrazují přistěhovalci, a zdaleka nejde jen o Ukrajince. V roce 2100 každý třetí obyvatel země etnickým Čechem nebude.

Ani pokračující migrace Česko nechrání před stárnutím – zatímco dnes průměrný věk dosahuje 42,6 roku, na konci století by to mělo být kolem padesáti let. Přičemž třetina populace má být podle demografů starší 65 let.

Pokud má společnost zůstat funkční a chce se vyhnout sociálnímu a politickému pnutí, musí hledat cesty, jak se tomu přizpůsobí. Možností je několik a žádná sama o sobě nestačí. Na prvním místě je lákání cizinců, kteří nahradí ubývající pracovní sílu, a přitom takových, které bude snadné integrovat. Nepůjde to ale ani bez pozdějších odchodů do penze, což však předpokládá podmínky, aby i senioři mohli pracovat. Třetím východiskem je sázka na robotizaci, automatizaci a využití umělé inteligence.

O populačních programech, které v 70. letech minulého století přispěly k vysoké porodnosti (šlo hlavně o masivní bytovou výstavbu, přidavky na děti a půjčky), se nyní mezi demografy nehovoří. Mimo jiné proto, že podle řady názorů vedly k větší nerovnováze ve věkovém složení obyvatelstva, k populačním vlnám, které dodnes stojí za nedostatkem míst ve školách a školách.

infografika: Proměny věkové struktury obyvatel Česka

„Dnes je to scestná představa. Pro mladé by tu samozřejmě měly být startovací byty, avšak rozhodnutí, zda mít děti, by se mělo po nechat na rodinách. Stát tu není od toho, aby je z lidí vytahoval,“ řekl Ekonomu demograf Tomáš Kučera. Jedním z argumentů pod něj je i fakt, že nevíme, co to je „demografické optimum“ a kolik pracovních sil budeme třeba za dvacet let potřebovat.

Zachrání nás migrace?

S vyšší porodností se nepočítá, s pokračující migrací ano. Demografická prognóza ČSÚ předpokládá, že v Česku se každoročně až do konce století usídlí 35 tisíc lidí ze zahraničí. Přesněji řečeno 56 tisíc se jich má každoročně přistěhovat, 21 tisíc zase odstěhovat.

Do konce století by mělo přibýt 2,5 milionu cizinců. Zatím jich tu žije 1,1 milionu a většinou jde o Slováky, Ukrajince, Vietnamce, Rusy a obyvatele dalších postsovětských republik nebo o Rumuny a Bulhary. „Jedná se o země s nepříliš odlišnou kulturou či země, jejichž občané se u nás většinou poměrně dobře asimilují. Pokud bude tento trend pokračovat, nemusel by další příliv cizinců znamenat velké problémy,“ míní demograf Tomáš Fiala z Vysoké školy ekonomické. Nutné podle něj je, aby v Česku našli pracovní uplatnění a aby přitom nebyli zneužíváni především jako levná pracovní síla.

Migrace Česko neomladí. K zachování dnešního průměrného věku by byl nutný roční příliv několika set tisíc cizinců.

Budoucnost migrace do Česka ovšem zůstává nejistá. Zatím k nám většinou přicházejí lidé ze zemí, které samy kvůli nízké porodnosti demograficky vymírají – což se týká právě Ukrajiny, Ruska nebo Bulharska. Pro lidi z Balkánu navíc je přitažlivější Rakousko a Německo. Co tedy zbývá? Především populačně rostoucí, ovšem etnicky a kulturně dost odlišné regiony z Blízkého východu a subsaharské Afriky, odkud lidé zatím míří hlavně do západní Evropy.

Pokračující migrace nás výrazněji neomladí, ačkoliv cizinci jsou mladší než celá populace. Na konci roku 2022 dosáhl průměrný věk obyvatel Česka včetně příchozích odjinud 42,6 roku, zatímco průměrný věk cizinců žijících na našem území činil necelých 35 let. „Migrace může částečně snížit stárnutí obyvatelstva, nemůže jej však zastavit. Také cizinci stárnou a podle modelových výpočtů by k zachování současného průměrného věku byl nutný každoroční migrační přírůstek několik set tisíc osob, což je nerealistické,“ tvrdí Fiala.

Péče o rodiče jako práce

Studie Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí tvrdí, že v případě nulové migrace hrozí Česku prohloubení problémů financování důchodového systému, výraznější rozsah imigrace se může stát důležitým faktorem pro jeho finanční udržitelnost.

Hlavním receptem, jak čelit tomu, že seniorů přibývá a rostou náklady na jejich penze, ale má být prodlužování věku odchodu do důchodu kopírující prodlužování délky života. Limit by se z dnes stanovených 65 let měl postupem doby podle demografa Kučery dostat až za hranici 70 let. Ministerstvo práce a sociálních věcí nyní připravuje jeho zvyšování pro následující léta, vlastní propočty předkládá i Česká demografická společnost. Oba modely předpokládají, že lidé v penzi stráví čtvrtinu života. Zatímco resort práce vychází při výpočtu ze současného věku dožití, demografové jej navrhuji vyvozovat z odhadů dožití budoucích důchodců.

Vyšší hranice znamená i to, že bude nutné vytvářet pracovní pozice, které by lidé v seniorském věku mohli vykonávat. Konkrétně jde hlavně o práci na zkrácený pracovní úvazek a nechybí ani představa o práci seniorů jen dva až tři dny v týdnu při zachování plné mzdy.

Nejde však jen o důchody, ale také o zajištění zdravotní a zejména sociální péče. „Počet osob závislých na každodenní péči, podpoře a pomoci se v příštích 30 letech významně navýší, hovoříme zejména o věkové skupině osob starších 80 let,“ připomíná **prezident Asociace poskytovatelů sociálních služeb Jiří Horecký**. Zatím je vše na začátku, v sociálních službách v Česku pracuje asi 100 tisíc lidí, což je jen polovina unijního průměru.

Změna nebude snadná, protože nejde pouze o zajištění peněz, ale rovněž o dostatek kvalifikovaných osob, které tuto péči budou poskytovat. To může být podnětem pro další lákání imigrantů, zejména žen. Česko by tak s nevelkým zpožděním začalo kopírovat USA, kde spoléhají na příchod pečovatelek z Latinské Ameriky či Filipín.

infografika: Počet seniorů starších 65 let a jejich podíl na celkové populaci

Tradiční péče o staré lidi v rodinách bude narážet na realitu měnící se podoby rodin. „Ideální by bylo, aby lidé ochotní pečovat o staré rodiče mohli výrazně omezit či ukončit pracovní kariéru a pobírat příspěvek na péči, který by plně kompenzoval jejich předchozí příjem,“ míní Tomáš Fiala z Vysoké školy ekonomické.

Vydělávat začnou roboti

Představy o budoucí péči o seniory znamenají další peníze ze státního rozpočtu na sociální programy, tedy nové daně. Třeba z využití moderních technologií, finančních transakcí nebo z daní ekologických. Prostor pro takový růst existuje – podíl výdajů na sociální ochranu na HDP podle Eurostatu v roce 2020 představoval v Česku 22 procent, zatímco průměr EU byl 31,7 procenta a ve Francii přesáhl 38 procent.

Domácí ekonomové jsou k výzvám zvýšit přerozdělování opatrní, změny směřující ke zvýšení ekonomického výkonu, který znamená i vyšší výnos daní, však připouštějí. „Robotizace, automatizace a digitalizace, aktuálně i umělá inteligence, jsou naprosto klíčové pro udržení růstu ekonomiky, životní úrovně, ale i pro udržitelnost veřejných financí a dostupnosti služeb. S poklesem objemu pracovní síly je nutné nahradit práci buď vyšším množstvím kapitálu, nebo růstem produktivity,“ zdůrazňuje hlavní ekonom České spořitelny David Navrátil. Počet aktivních obyvatel má do konce století klesnout z dnešních 6,3 milionu na necelých pět milionů. Navrátil připomíná, že i jiné země, které čelí stárnutí populace, sází na investice do robotizace. „Například Čína v počtu robotů na jednoho pracovníka již Česko předehнала,“ podotýká. Počet robotů je totiž v porovnání s počtem pracovníků v Číně třikrát vyšší než u nás.

Ideální by bylo, aby lidé ochotní pečovat o staré rodiče brali příspěvek, který by jim umožnil omezit pracovní kariéru.

S pozitivním vlivem nových technologií počítá specialista na umělou inteligenci Jan Romportl. Výsledky práce robotů a umělé inteligence se nemusí jen danit, mohou se i sdílet. Úspěšné podniky by mohly přispívat na celospolečenské zájmy, od infrastruktury po komunitní projekty. Umělá inteligence pomůže i k přesunu lidí do oblasti péče o jiné, což se může týkat ošetřovatelů v nemocnicích, domovech seniorů a hospicích. Řada lidí ovšem tuto transformaci nezvládne, nebudou schopni se zapojit do práce a stanou se závislími na sociálních dávkách, což přínos nových technologií oslabí.

To však nebude jediný problém. „Automatizace a robotizace vyžadují velké investice a peníze na to budou vynakládat hlavně investiční společnosti nebo bohatí jedinci a ti také budou generovat zisky. Ty se tedy budou koncentrovat – jak už vidíme ve světě – a na druhé straně hrozí vznik armády nezaměstnaných. Pokud se nenajde nový model přerozdělování, tak z toho může být během pár desítek let ohromný průšvih,“ varuje demograf Kučera.

V tomto článku předložená vize vyplývá ze střední prognózy ČSÚ, která nakonec nevychází až tak špatně. Výzkumníci OSN ale očekávají koncem století v Česku nikoliv těsně pod deset, ale více než 11 milionů obyvatel. To by však znamenalo, že počet cizinců a lidí se zahraničními kořeny se tu začne blížit počtu etnických Čechů, což může zastavit dosavadní integraci migrantů a vést i k národnostním třenicím. V nízké variantě prognózy se domácí demografové při zastavení migračních toků dopočítávají jen asi sedmi milionů obyvatel. V takovém případě by se všechny sociální a ekonomické problémy spojené se stárnutím budoucího Česka podstatně zvýraznily.